Sfântul Grigorie
cel Mare (cca. 540–604)

Omilia a VIII-a, ținută în fața poporului în Biserica Fericitei Fecioare Maria, în ziua Nașterii Domnului

Traducere din limba latină și note de Mihai Grigoraș,
revizuire de Ioana Munteanu și Octavian Gordon

Pericopa din *Sfânta Evanghelie după Luca 2, 1-14*

În vremea aceea, a ieșit poruncă de la Cezar August să se înscrie toată lumea în registre. Această înscriere, cea dintâi, s-a făcut pe când Quirinius[1] *cârmuia Siria. Și se duceau toți să-și spună numele*[2]*, fiecare în cetatea sa. Și s-a suit și Iosif din Galileea, din cetatea Nazaret, în Iudeea, în cetatea lui David, care se numește Betleem – pentru că el era din casa și din neamul lui David –, ca să-și spună numele împreună cu Maria, femeia logodită cu el, care era însărcinată. Dar s-a întâmplat ca, pe când erau ei acolo, să se împlinească zilele ca ea să nască. Și a născut pe Fiul său Cel Întâi-Născut*[3]*; și L-a înfășat în scutece și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru el la han. Și în ținutul acela erau niște păstori, care vegheau pe câmp și făceau de strajă noaptea pe lângă turma lor. Și iată îngerul Domnului a stat alături de ei și slava Domnului a strălucit împrejurul lor și ei s-au înfricoșat cu frică mare. Iar îngerul le-a zis: Nu vă temeți! Căci, iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul, că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David. Și acesta vă va fi semnul: Veți găsi un prunc înfășat în scutece și culcat în iesle. Și deodată s-a strâns, împreună cu îngerul, mulțime de oaste cerească, lăudându-L pe Dumnezeu și zicând: Slavă lui*

1 Textual, Cyrino, transliterarea grecescului Κυρεῖνος (lecțiunea editorului Lachmann; o lecțiune alternativă: Κυρήνιος), la rândul său o calchiere a cognomenului original Quirinius (Publius Sulpicius Quirinius). Faptul că în mediul latin se impusese o formă elenizată a unui nume roman ar putea spune ceva despre precedența limbii grecești în primele secole creștine.

2 Expresia „a spune numele" traduce verbul *profiteri* (diferit de describere „a înscrie în registre" de mai sus), care însemna, mai amplu, oferirea unei declarații publice cuprinzând numele, statutul social, ocupația, locuința, averea, având așadar un sens apropiat de recensământul modern.

3 Compusul „Întâi-Născut" (*Primogenitus*) nu implică aici existența unui al-doilea-născut, al-treilea-născut etc. (cf. *Coloseni* 1, 15; *Romani* 8, 29). Termenul „Întâi-Născut", ale cărui rădăcini conceptuale sunt de căutat în ebraică, vrea să sublinieze mai degrabă o calitate sau un statut unic. În acest sens, Împăratul David, care nu se născuse primul între frații săi, primește din partea lui Dumnezeu făgăduința că îl va face „întâi-născut, mai înalt decât împărații pământului" (Psalmul 88, 27).

Dumnezeu întru cele preaînalte şi pe pământ pace oamenilor de bunăvoire![4]

1. Întrucât, din dărnicia Domnului, vom săvârşi astăzi de trei ori Sfânta Liturghie[5], nu putem să vorbim prea mult despre această pericopă evanghelică. Însă chiar Naşterea Mântuitorului nostru ne sileşte să zicem ceva, fie şi pe scurt. Ce înseamnă deci că lumea se înscrie când Domnul urmează să Se nască, dacă nu ceea ce limpede se arată, anume că venea în trup Cel Care îi va înscrie în veşnicie pe aleşii Săi[6]? Dimpotrivă, despre cei nelegiuiţi se zice prin Proorocul: *Şterşi să fie din cartea celor vii şi cu cei drepţi să nu se înscrie* (Ps. 68, 29 [32]). El pe bună dreptate Se naşte tocmai în Betleem, căci *Betleem* se tălmăceşte *Casa pâinii*[7]. Şi El Însuşi este Cel Care zice: *Eu sunt pâinea cea vie, Care am coborât din cer* (In. 6, 41, 52). Aşadar, locul în care Se naşte Domnul s-a numit mai înainte *casa pâinii*, fără îndoială pentru că acolo urma să Se arate prin materia trupului Cel Care întemeiază minţile celor aleşi printr-o săturare lăuntrică[8]. Acesta nu Se naşte în casa părinţilor Săi, ci pe cale – negreşit pentru a arăta că prin omenitatea Sa, pe care a luat-o asupră-Şi, Se năştea ca într-un loc străin. De bună seamă, spun *străin* nu după putere, ci după fire. Căci despre puterea Lui stă scris: *Întru ale Sale a venit* (In. 1, 11). Într-adevăr, după firea Lui, S-a născut înainte de timp, însă după a noastră, a venit în timp. Aşadar, Cel veşnic vecuitor S-a arătat vremelnic şi străin este [locul] unde a coborât. Iar pentru că se spune prin Proorocul: *Tot trupul este ca fânul* (Is. 40, 6), odată ce S-a făcut om, a preschimbat fânul nostru în grâu, El Care spune despre Sine Însuşi: *Dacă bobul grâului, căzând pe pământ, nu va muri, rămâne singur* (In. 12, 24). De aceea, odată născut, Se şi culcă în iesle, pentru a-i întrema pe toţi credincioşii, ca pe nişte animale sfinte ce sunt, cu grâul trupului Său[9], ca să nu rămână flămânde de nutreţul înţelegerii celei veşnice. Şi

4 Formula „oamenilor de bunăvoire" sau „pentru oamenii de bunăvoire", care redă un genitiv al calităţii (hominibus bonae voluntatis, calchiat după ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας), constituie o variantă alternativă (atestată în cele mai vechi manuscrise şi preferată de ediţiile Nestle-Aland) a textului fixat de tradiţia bizantină sub forma „pe pământ pace, între oameni bunăvoire" (ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία). Dacă luăm în calcul perioada de şapte ani petrecută de Sfântul Grigorie la Constantinopol ca apocrisiar (579-585), putem presupune că acesta era familiarizat şi cu versiunea greacă răspândită în Biserica Răsăriteană. Cu toate acestea, utilizează lecţiunea hominibus bonae voluntatis, fapt din care deducem că varianta respectivă era demult consacrată în mediile de influenţă occidentală. Aceasta lipseşte, desigur, din variantele liturgice răsăritene.

5 Prin menţionarea ritualului celor trei Liturghii de Crăciun, Sfântul Grigorie oferă una dintre cele mai vechi mărturii cu privire la această prescripţie liturgică (Grégoire le Grand, *Homélies sur l'Évangile. Livre I (Homélies I-XX)*, text critic, introducere, traducere şi note de Raymond Étaix, Charles Morel şi Bruno Judic, în coll. *Sources Chrétiennes*, vol. 485, Éditions du Cerf, Paris, 2005, p. 214).

6 Comentatorul francez trimite la Chromatius de Aquileea, Sermo 32, 1 (Grégoire le Grand, *Homélies sur l'Évangile. Livre I*, p. 214).

7 Ebr. Beth („casă") – lechem („pâine"). În Biblie, numele Betleem apare însoţit adesea de un altul, ebr. Ephrata „roditor" (Fc. 35, 19; 48, 7; Ios. 15, 59; Rut 4, 11). Se discută încă între lingvişti caracterul popular al etimologiei Betleem – Casa pâinii.

8 Comentatorul francez trimite la Sf. Grigorie cel Mare, *Sermo 32*, 1 (Grégoire le Grand, *Homélies sur l'Évangile. Livre I*, p. 215).

9 Comentatorul francez trimite la Petrus Chrysologus, *Sermo 140*, 3 (Grégoire le Grand, *Homélies sur*

Locul în care Se naște Domnul s-a numit mai înainte *casa pâinii,* fără îndoială pentru că acolo urma să Se arate prin materia trupului Cel Care întremează mințile celor aleși printr-o săturare lăuntrică.

din ce pricină îngerul le apare oare păstorilor care vegheau și de ce slava lui Dumnezeu îi înconjoară cu strălucire, dacă nu pentru că aceia, care știu să conducă turmele credincioase cu grijă, se învrednicesc să vadă înaintea celorlalți cele preaînalte[10]? Și cât timp ei veghează cu evlavie asupra turmei, harul dumnezeiesc scapără mai din belșug asupra lor.

2. Iar un înger vestește nașterea unui Împărat și împreună cu glasul lui coruri de îngeri cântă laolaltă și strigă, bucurându-se împreună: *Slavă lui Dumnezeu întru cele preaînalte și pe pământ pace oamenilor de bunăvoire!* Cu adevărat, mai înainte ca Mântuitorul nostru să Se nască în trup, eram în dezbinare cu îngerii și ne depărtaserăm mult de strălucirea și curăția lor, din pricina păcatului celui dintâi și din pricina păcatelor din fiecare zi. Căci, de vreme ce, prin păcat, ne făcuserăm străini de Dumnezeu, îngerii, împreună-cetățeni cu Dumnezeu, ne considerau străini de tovărășia cu ei. Dar întrucât L-am cunoscut pe Împăratul nostru, la rândul lor îngerii ne-au recunoscut ca împreună-cetățeni cu ei. Căci, de vreme ce Împăratul cerului Și-a asumat țărâna trupului nostru, nici înălțimile îngerești nu mai disprețuiesc neputința noastră. Îngerii fac din nou pace cu noi și lasă la o parte pricina dezbinării de altădată; iar pe cei pe care mai înainte îi disprețuiseră ca neputincioși și josnici acum îi cinstesc ca prieteni. Căci de aceea Lot (Fc. 19, 1) și Iosua (Ios. 5, 15) se închină îngerilor fără să fie opriți din a lor închinare; dimpotrivă, în *Apocalipsa* lui, Ioan a vrut să se închine unui înger, dar însuși îngerul l-a oprit să se socotească dator a i se închina, zicând: *Vezi să nu faci aceasta! Căci sunt împreună-slujitor cu tine și cu frații tăi* (Ap. 22, 9). Ce înseamnă că înainte de venirea Mântuitorului îngerii primesc închinare de la oameni fără să zică nimic, iar după aceea se feresc să primească închinare, dacă nu faptul că îngerii se înfricoșează să vadă aplecată dinaintea lor firea noastră, pe care mai înainte o disprețuiseră, dar pe care acum o privesc ridicată deasupra lor? Și nu au mai îndrăznit să o nesocotească pe aceasta ca pe o fire neputincioasă, mai prejos de ei, ci socotind-o deasupra lor o cinstesc, de bună seamă, întru Împăratul cerului. Și nici nu mai resping cu dispreț a-l avea pe om prieten, ca unii care mai presus de ei aduc închinare Omului-Dumnezeu. Să ne îngrijim, așadar, frați preaiubiți, ca nu cumva necurăția să ne întineze pe noi, care suntem, potrivit prestiinței celei veșnice, împreună-cetățeni cu Dumnezeu și deopotrivă cu îngerii Lui. Să ne apărăm prin obiceiuri vrednicia noastră, să

l'Évangile. Livre I, p. 216).

10 Comentatorul francez trimite la Chromatius de Aquileea, *Sermo* 32, 3 (Grégoire le Grand, *Homélies sur l'Évangile. Livre I*, p. 216).

nu ne murdărească nicio desfrânare, să nu ne osândească nicio cugetare rușinoasă, să nu ne muște mintea nicio răutate, să nu ne mistuie rugina invidiei, să nu ne umfle mândria, să nu fim sfâșiaţi de dorința de înălțare prin desfătările pământești, să nu ne aprindă mânia. Căci oamenii au fost numiți dumnezei. Așadar, omule, apără-ți, împotriva patimilor, cinstea de a fi dumnezeu, căci pentru tine S-a făcut Dumnezeu om[11], Care trăiește și împărățește în vecii vecilor. Amin!

11 Sfârșitul omiliei, în ediția Étaix-Blanc-Judic.

